

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Conciliorvm Omnivm Generalivm Et Provincialivm Collectio Regia

Ab anno DCXLIX. ad annum DCLXXVI.

Parisiis, 1644

Concilivm Emeritense.

urn:nbn:de:hbz:466:1-15300

NOTÆ.

An Conci-
lium fuerit.

^a *Synodus Pharenfis.*] Quia in hoc Conuentu non omnes episcopi prouinciales conuocati fuerunt, sed tantum inter se contulerunt illi qui tunc aderant, imitatus sanctum Augustinū huiusmodi Conuentum propria magis voce collationem quam Synodum appellandam esse sentio. Tempus habitæ Collationis describitur a Beda supra.

Quis fuerit
error Sco-
torum de
paschate.

^b *De ritu celebrandi paschatis.*] Error Scotorum alius erat a Quarta-decimanorum: non enim sentiebant præcise decimaquarta luna sed die dominico pascha celebrandum esse. Discrepabant a catholicis, quod illo die dominico pascha peragerent, qui primus occurrebat a decima tertia luna vsque ad vigesimam. Ex quo illud absurdum quandoque fiebat, vt si dominica dies incideret in lunam 14. ipsi cum Iudæis pascha celebrarent, quod euitassent, si vna cum catholicis illo dominico die celebrassent pascha, qui primus a 14. luna ad vesperam vsque ad 21. lunam occurrebat. Errarunt hac in re Scoti non ex contumacia, sed ex inscitia computi paschalis, ideoque hic error ipsis venialis, tunc cum nemo illos hac in re instruxisset. Porro cœptus est huiusmodi error anno Domini 566. durauitque vsque ad annum Domini 716. Vide Baron. anno 664. num. 5.

ANNO
CHRISTI
664.

CONCILIVM EMERITENSE.

ANNO
CHRISTI
666.

TITVLI CAPITVLORVM.

I. Epistola de fidei institutione, eiusque ordine.	intentionem habent.
II. De vespertini officii seruando ordine.	IX. Quid presbyter obseruare debeat, qui presbyteris iubetur dare sanctum chrisma.
III. Quid sit obseruandum tempore quo rex in exercitu progreditur, pro regis, gentis, aut patriæ statu atque salute.	X. Vt omnis episcopus infra hanc prouinciam constitutus archipresbyterum, archidiaconum, & primiceriū in ecclesia sua habeat.
IV. Qualiter metropolitanus suis consinitimis, aut consinitimi metropolitano suo placitum faciant.	XI. Vt omnis presbyter, abbas, vel diaconus episcopo suo humilitatem teneat, & reuerentiam summam.
V. Vt episcopus ad suam personam, ad Concilium non diaconum, sed aut archipresbyterum, aut presbyterum dirigat.	XII. Vt episcopus, qui illi placiti fuerint de parochia sua, presbyteros, atque diacones cathedrales sibi faciat.
VI. Qualiter episcopus admonitione accepta ad metropolitanum suum veniat.	XIII. Vt episcopus quem viderit de clericis suis ad bonū profectum tēdere, honorādi, & magnificandi de rebus ecclesiæ licentiā habeat.
VII. Qualiter secundum priorū Canonum instituta Concilium fiat.	XIV. De pecunia quæ in ecclesia Dei offertur fideliter colligenda,
VIII. Quid ordinatum maneat de episcopis qui inter se de parochiis	

ANNO
CHRISTI
666.

& fideliter diuidenda.

XV. Vt episcopi atque presbyteri pro grauibus causis (quod legum damnant sententia) sine iudicis examine familiam ecclesie non debeant extirpare.

XVI. Vt episcopo non liceat tertiam de parochitanis ecclesiis tollere; sed quae instituta sunt debeat obseruare.

XVII. Vt post mortem episcopi nulli subiectorum liceat de eo quidquam detrabere.

XVIII. Vt parochitani presbyteri, iuxta ut posse habuerint, de familia ecclesiae suae clericos sibi fa-

ciant & habeant.

XIX. Vt presbyter, qui plures ecclesias habuerit commissas, pro singulis dominicis diebus, in singulis sacrificium Deo offerre intendat.

XX. Qualiter liberos episcopi faciant, vel qualiter liberti a patrocinio ecclesiae nunquam discedant.

XXI. Qualiter stabilitum maneat, quod episcopus in amicis suis, seruis, aut libertis, de re ecclesiae suae donare voluerit.

XXII. Qualiter excommunicari oporteat qui Canonis non custodierit sententiam.

XXIII. Confirmatio huius Concilii.

P R A E F A T I O.

IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS sancti. Synodus quae gesta est in prouincia Lusitaniae, apud ^aurbem Emeritensem, quae caput eius dignoscitur esse, duodecim episcopis in unum collectis, die VIII. Iduum Nouembris, ^banno XVIII. serenissimi & piissimi Reccesvintbi regis, æra DCCIV.

CONGREGATIS nobis omnibus prouinciæ Lusitaniæ episcopis, in nomine Domini, residentibus in Ierusalem ecclesia, quæ in Emeritensi vrbe, (quæ caput huius prouinciæ noscitur esse, & sub principali nomine manet dedicata) iuxta ordinem priorum Canonum nostrorum, cum Dei iuuamine cœptum est initium. Primum (ut mos est) debitas laudes persoluimus omnipotenti Deo, cuius munere adunati sumus, & dono: deinde serenissimo atque clementissimo principi nostro, & domino gratiarum actiones impendimus regi Reccesvintho; optantes diuinam misericordiam, ut qui ei tribuit regni potestatem, concedat & vitæ felicitatem, cum pacis quiete; sicque eum de suis hostibus reddat victorem, ut suorum inimicorum colla ditioni eius subdat, gratia fauente; quatenus & præsentem vitam quietus possideat per tempora longa, & post multa annorum curricula beatitudinis gaudia obtineat, per sæcula nunquam finienda. Et quoniam de sæcularibus sancta illi manet cura, & ecclesiastica per diuinam gratiam recte disponit mente

intenta, sit illi opitulatrix ineffabilis omnipotentis Dei gratia, quæ se quarentibus manet propinqua.

ANNO
CHRISTI
666.

CAPITVLA.

I.

Iuxta priorum patrum regulam, quæ sancte nobis est tradita, cuius institutione profectum fidei habet sancta Dei ecclesia catholica, quamlibet permultis Conciliis maneat memorata, oportet tamen a nobis non eam esse prætermittendam: hæc enim est prima Concilii via; & nisi digne fuerit adstructa, perueniendi ad aliud ratio est incongrua. Nos ergo quia certos fatemur in fide, & perpetim hanc profiteamur ore, dignum est in hoc sancto Concilio credulitatem nostram exponere.

Est symbolum Con-
stantinopolitanum in
III. Toletano & aliis
Conciliis
positum.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium, & inuisibilium conditorem: & in vnum Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei vnigenitum, ex Patre natum ante omnia sæcula: Deum ex Deo: lumen ex lumine: Deum verum ex Deo vero: natum, non factum: homouision Patri, hoc est, eiusdem cum patre substantiæ: per quem omnia facta sunt, quæ in cælo, & quæ in terra: qui propter nos, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est de Spiritu sancto, & Maria virgine: homo factus: passus sub Pontio Pilato: sepultus: tertia die resurrexit: ascendit in cælos: sedet ad dexteram Patris: iterum venturus in gloria iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum & viuificantem, ex Patre & Filio procedentem; cum Patre & Filio adoran-

dum, & glorificandum: qui locutus est per prophetas. In vnam catholicam atque apostolicam ecclesiam. Confitemur vnum baptisma in remissionem peccatorum. Expectamus resurrectionem mortuorum, & vitam futuri sæculi. Amen. Hæc est fides nostra, & hæc credulitas sancta: hanc quisquis digne tenet, iudicii tempore remunerationē condignam accipiet: qui ab ea discesserit, & in hac fide esse noluerit, cum diabolo pœnas æternas luet. Oremus ergo omnipotentem Deum, vt hæc credulitas sincera, diuina nobis conferat beneficia, eiusque pietas sancta præsentī in sæculo cuncta nobis dimittat peccata: & cum venerit iudicare viuos & mortuos, ad dexteram suam nos iustificandos statuatur. Si quis non crediderit, aut confessus fuerit, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum vnum esse in Trinitate, anathema sit.

II.

Sicut in fide sancta nostra est vnanimitas, ita pro sancto Dei officio debet esse intentio summa. Oportet igitur, vt sicut in aliis ecclesiis^e vespertino tempore, post lumen oblatum, prius dicitur vespertinum,^d quam^{*} sonum in diebus festis, ita & a nobis custodiatur in ecclesiis nostris. Si quis hunc ordinem minime custodierit in sua ecclesia, cunctosque ad se pertinentes non instruxerit, vt bonum huius operis agant; dum tale ad metropolitani peruenierit aures, & fuerit res conuicta, excommunicationis se nouerit feriri sententia.

III.

Quantum cum Dei iuuamine ratio competit,

vt rectitudinis regula ponatur in ecclesiastico ordine, tantum necessarium est ea excogitare & ordinare, quæ clementissimo domino nostro Reccesuintho regi, fideliumque suorum genti, aut patriæ debeant prosperitatem afferre. Ob hoc ergo instituit hoc sanctum Concilium, vt quandocumque eum causa ingredi fecerit contra suos hostes, vnusquisque nostrum in ecclesia sua hunc teneat ordinem; ita vt omnibus diebus^e per bonam dispositionem sacrificium omnipotenti Deo, pro eius suorumque fidelium atque exercitus sui salute offeratur, & diuinæ virtutis auxilium impetretur, vt salus cunctis a Domino tribuatur, vt victoria illi ab omnipotenti Deo concedatur. Tamdiu hic ordo tenendus est, quamdiu cum diuino iuuamine ad suam redeat sedem. Quisquis huius institutionis modum implere distulerit, sciat se a suo metropolitano esse excommunicatum.

IV.

Postquam fidei nostræ credulitas est manifesta, illa inferenda curauimus, quæ rectitudinem faciant in ecclesia sancta. Coetus ergo nostræ vnanimitatis hoc inferendum esse curauit, vt tempore quo metropolitanus in ecclesia Dei fuerit ordinatus episcopus,^f placitum in nomine suorum comprouincialium episcoporum faciat; vt caste, sobrie, recteque viuat. Similiter, & quando confinitimi episcopi in ecclesiis quibus præesse potuerint fuerint ordinati, placitum faciant in nomine episcopi sui metropolitani, vt caste, recte, & sobrie viuant. Quod si iuxta canonicam sententiam, per volunta-

tem

tem metropolitani, atque informationis eius epistolam, per regiam iussionem, ab alio metropolitano aliqui fuerint ordinati; tempore quo ad metropolitanum suum post suam venerint ordinationem, tale placitum non differant facere. Quod si distulerint, tamdiu quisquis ille excommunicatum esse se nouerit, quamdiu impleat ordinem bonæ institutionis.

V.

Iuxta canonicum ordinem, tempore quo Concilium^s per metropolitani voluntatem & regiam iussionē electum fuerit agere, omnes confinitimos episcopos in vnum oportet adesse; nec pro tali re quælibet causa opponi debet ad excusationem. Quod si contigerit aliquem de fratribus^h retineri ab infirmitate, qualiter non possit venire, aut per regiam iussionem iniunctum acceperit aliquid agere, vt sit per quod non possit Concilio interesse; quidquid tale acciderit, metropolitano suo fideliter intimet cuncta per suam epistolam manu sua subscriptam, vt postmodum quærat, an excusationem faciat aliquam. Ad suam tamen personam non aliter nisi aut si archipresbyterū suum dirigit, aut, si archipresbytero impossibilitas fuerit, presbyterum vtilem, cuius dignitas cum prudentia pateat, a tergo episcoporum inter presbyteros sedere, & quæque in eo Concilio fuerint acta scire, & subscribere. Iniustum enim hoc accipit cœtus noster, vt quisquam episcoporumⁱ diaconum ad suam personā dirigat. Hic enim quia presbyteris iunior esse videtur, sedere cum episcopis in Concilio nulla ratione

permittitur. Quemcumque ergo ex presbyteris dirigere elegerit, instructum per informationem dirigat, ut ratio poscit; atque cum eo mandatarium suum, iuxta legis ordinem munitum: ut si a quolibet contra eundem episcopum in Concilio fuerit suggestum, ab eo quem dixerit, qui petit accipiat responsum; & iustitia quæ fuerit ordinata nullam postmodum dilationem habeat.

VI.

Deo credimus esse placitum, quando pro bono opere dignam in ecclesia sancta imponimus regulam. Ideoque placuit fraternitati nostræ, ut sicut primatus reuerentiæ a metropolitano episcopo iubetur impendi per synodicam regulam, ita & a comprouincialibus suis seruentur hæc monita. Comuni deliberatione censemus, & sententiæ huius ordinem seruandum instituimus; ut dum quisquam comprouincialis episcopus metropolitani sui admonitionem acceperit^k pro diebus festis natiuitatis Domini & paschæ cum eo peragendis, veniendi ad eum nullam faciat excusationem. Quod si contigerit eum ab ægritudine esse detentum, vel per nimiam intemperantiam aerum non habere qualiter ad præsentiam eius possit venire, epistolam manu sua subscriptam dirigere debet, in qua huius rei verissime causam notescat. Quod si sanus, qui admonitionem acceperit, fuerit, & venire distulerit, absque excommunicatione dimittendus non erit.

Sic statutū
est Conc.
Tolet. XIII.
cap. 8.

VII.

Decretum est de priscis canonibus, semel in anno fieri Concilium, ubi elegerit metropolitanus

ANNO
CHRISTI
666.

episcopus: atque in ea sancta regula manet ordinatum, vt comprouinciales episcopi, dum a suo metropolitano fuerint admoniti, præsentes esse debeant ad locum temporis debiti: quæ res non extra regiam agitur voluntatem. Sunt nonnulli qui pro hoc admonitionem sui metropolitani, & regiam iussionem accipiunt, & minime implent quæ iubentur: hos priscorum Canonum sententiæ excommunicatos esse iubent vsque ad tempus superuenturi Concilii: & quamuis excommunicationis damno feriantur, nihil tale in his impenditur quod debeant metuere. Placuit huic sanctæ Synodo, vt quisquis ille episcopus ad Concilium venire distulerit admonitus, illic excommunicationis agat tempus, vbi cum his, qui præsentes fuerint, elegerit metropolitanus. Cella vero & res ad eum pertinentes, quousque ille sub pœnitentia fuerit, instantia & sollicitudine regantur metropolitani: quia ideo est hoc electum, vt discat sub pœnitentia quod implere noluit voluntate recta. Dum ergo ad suam redierit cellam, rem in statu inueniat, quæ ecclesiæ suæ est debita.

Vide epistolam Innocentii tertii, de pœna huius Canonis.

VIII.

*bene

Omnibus* pene cognitum manet, quomodo diuina gratia, quæ cor serenissimi atque clementissimi domini nostri & principis Reccesuinthi regis in manu tenet, & vbi vult illud vertet, suggerente sanctæ memoriæ sanctissimo viro Orontio episcopo, animum eius ad pietatem mouerit, vt terminos huius prouinciæ Lusitaniæ cum suis episcopis, eorumque parochiis, iuxta priorum Canonum

Concil. Tom. 15.

Mmm ij

sententias, ad nomen prouinciæ, & metropolitana-
nam hanc sedem reduceret & restauraret. His er-
go, iuxta eandem regulam, decreto synodico, iu-
dicii formula, & suæ clementiæ confirmatione ad
hanc metropolim reductis; dum miserante Domi-
no, principis iussu in vnum ad sanctum conuenis-
semus Concilium, vnus de his Selua nomine, san-
ctæ Igeditanæ ecclesiæ episcopus, interpellauit san-
ctam Synodum, eo quod Iustus Salmanticensis
ecclesiæ episcopus debitam illi teneret diocesem:
hoc enim etiam adiiciens, vt de eo, id vnde ad Gal-
lœciæ metropolim diœcesis suæ fuerat possessum,
ille reciperet, quamuis longa post tempora, quæ
parochiæ suæ fuerant debita. Sed quia antiquorum
Canonum sunt instituta, vt si * vna prouincia quis-
quis episcopus de alterius diœcesi partem aliquam
per triginta annos possederit, quietus teneat; iu-
stum perspeximus, vt quia nec ille triginta annos
adhuc habet, quo ad huius prouinciæ metropolim
reductus est; & ille quod perlongo tempore non
possedit, & triginta adhuc non sunt in hoc illi im-
pleti anni; sicut ille ad debitam diocesem rediit,
ita & hic, qui pulsat diocesim sibi debitam, ordi-
nante metropolitano cum suis fratribus, per suum
saionem recipiat: ita tamen vt de præsentia me-
tropolitani inspectores dirigantur, qui per euiden-
tia signa diœceses ipsas conspiciant; & vnusquisque,
quod illi debitum est accipiat & habeat. Pacta ve-
ro, quæ iuxta canonicam regulam inter episcopos
pacificam deliberationem iustissime fuerint facta,
in omnibus placet esse seruāda. Omnibus vero epi-

De tricen-
nali posses-
sione dictū
est supra
Concil.
Hisp. II.
cap. 2.

Inspectio-
nis viri Co-
cil. Hisp. II.
cap. 2.

* fort. in
vna

ANNO
CHRISTI
666.

scopis id instituitur esse seruandum, vt parochiam suam bene custodiant, nec a quolibet fratre eam vsurpari permittant. Quibus, si tricennalis numerus per voluntatem, aut negligentiam occurrerit, nullo modo reddenda erit.

IX.

Conueniens in omnibus nobis hæc manet sententia, quæ digne custodiatur in nostra prouincia. Placuit vt quisquis ab episcopo sanctum in potestate, presbyteris ad distribuendum tempore opportuno, acceperit chrisma, nihil ab eis beneficii causa tollere aut petere præsumat. Similiter & presbyteri, qui sanctum Dei baptisma infantibus tradunt, nihil pro tali gratia a parentibus eorum auferre præsumant. Quod si quis aliquid offerat per bonam voluntatem, accipiat grate: nihil tamen (vt diximus) auferatur quacumque occasione. Si quis sententiæ huius ordinem non custodierit, eumque transgredi præsumperit, tribus mensibus sub pœnitentia excommunicatus manebit.

Conc. Bracar. II. cap. 4. vbi idipsum ex patrum decretis ostendimus. Conc. Tol. XI. ca. 8.

X.

Communi deliberatione sancimus, vt omnes nos episcopi, infra nostram prouinciam constituti, in cathedralibus nostris ecclesiis, singuli nostrum archipresbyterum, archidiaconum, & primicerium habere debeamus. Sanctus quippe est ordo, & a nobis per omnia obseruandus; ideoque placuit huic magnæ Synodo, vt quicumque ad hoc officium peruenerit, humilitatem pontifici suo & reuerentiam præbeat; ne quolibet modo superbiæ factum quilibet ex his incurrat; sed in ordine, quo

M m m iij

quisque fuerit constitutus, benigne persistat, & sui dignitatem officii per omnia teneat. Si quis ex his sui gradus ordinem non custodierit, & quæ illi pro tali officio a suo episcopo imperata fuerint adimplere distulerit, prout causapatuerit, excommunicationis damno multandum se nouerit.

XI.

Peruenit ad coetum huius sancti Concilii, presbyteros, abbates & diaconos episcopo suo inobedientes esse; atque id intromissum est, ut dum quilibet ex presbyteris, aut abbatibus ecclesiarum suarum a decedentibus episcopis habeant absolutiorem, episcopo suo dignam obedientiam iustamque reuerentiam non exhibeant, & quibus concessa est per canonicam sententiam visitandi * sua parochia, his potius infertur iniuria, & mouetur calumnia. Proinde placuit hic sancto Concilio, ut tam a presbyteris, quam ab abbatibus, siue etiam a diaconibus, episcopo honor debitus impendatur: ut a nullo contumeliam pati videatur. & quandocumque contigerit eum, iuxta canonicam sententiam, visitare suam parochiam; & digne eum suscipiant, & prout habuerint, aut ratio permiserit, illi præparent quæ fuerint necessaria. Id ergo per omnia seruandum instituimus, ut nulli presbytero, vel diacono sine voluntate episcopi sui licentia sit ° sæculares peragere causas, aut iniunctiones expedire publicas. Si quis huius ordinem capituli transcendere voluerit, excommunicationis sententia feriendum se nouerit.

XII.

Si priorum Canonum sententia hunc recte te-

Ius visitandi episcopis competit: de qua re diximus supra Conc. Tol. IV. cap. 36.

* fort. sua parochiam,

ANNO
CHRISTI
666.

net ordinem, vt episcopus ab alio episcopo, si indigentiam habuerit, clericum ad ordinandum petat, & accipiat; cur qui in diœcesi sua habet eos, quos pro Dei officio, & suo iuuamine dignos repererit, ad suam principalem ecclesiam non perducatur & habeatur? Pro huius rei causa hoc elegit vnanimitas nostra, vt omnes episcopos prouinciæ nostræ, si voluerint, de parochianis presbyteris, atque diaconibus, cathedralem sibi in principali ecclesia facere, maneat per omnia licentia. Hi tamen qui fuerint ducti, humilitatem dignam episcopo suo teneant; & eo honore & reuerentia habeantur, & venerentur in cathedrali ecclesia, sicut hi quos constat fuisse ordinatos in ea. Et quamuis ab episcopo suo stipendii causa per bonam obedientiam aliquid accipiant, ab ecclesiis tamen, in quibus prius consecrati sunt, vel a rebus earum extranei non maneant; sed pontificali electione, presbyteri ipsius ordinatione, presbyter alius instituatur, qui sanctum officium peragat, & discretionem prioris presbyteri victum & vestitum rationabiliter illi ministretur, vt non egeat: aut si quæsierit qui ordinatur, stipendium a suo presbytero accipiat, quantum dignitas officii eum habere expetat. Clericis vero, vel quos ad seruiendum ei dederit, per discretionis modum quæ necessaria sunt ministret. Si quis sententiæ huius ordinem implere distulerit, prout ratio permiserit, excommunicandum se esse nouerit.

XIII.

In ecclesia Dei sancta congregatio clericorum fit non modica: & sunt aliqui, quorum intentio

non pauca est in sancto Dei officio, atque multi quos segnitudo fastus minime perducit ad bonum profectum. Ob hoc ergo sancto huic placuit Concilio, ut quemcumque episcopus ad bonum profectum viderit crescere, per bonam intentionem venerandi, amandi, & honorandi, atque de rebus ecclesiæ, quod voluerit, illi largiendi habeat potestatem: hæc enim causa & maioribus maiorem præstat gratiam, & minores excitat, ut ad melius tendant. Quidquid ergo bonis largitur per gratiam, ita in ius habeant, ut & remedium ex hoc sentiant, & rem Deo dicatam ad augmentum perducant. Quod si id quod acceperint per suam tepiditatem ad profectum minime perduxerint, aut detrimentum patuerit; episcopus habeat licentiam, sine vilo præiudicio, in iure ecclesiæ reuocare rem propriam.

XIV.

In sancta Dei ecclesia^p diebus festis pro consuetudine & mercede communicationis tempore a fidelibus pecuniam nouimus poni: pro hoc placuit sancto Concilio hanc rectitudinis ponere regulam, ut quia omni clero communis labor manet in officio sancto, omnibus iuxta meritum ex hoc rependatur vicissitudo. Statuimus in nostris ecclesiis vel ciuitatibus hoc esse seruandum, ut quidquid pecuniæ a fidelibus in ecclesia fuerit oblatum, fideliter collectum maneat, & conseruatum, & fideliter episcopo præsentetur; qualiter exinde tres partes fiant æquales, vnam episcopus habeat, & alteram presbyteri, & diacones inibi deseruientes consequantur, & inter se, ut dignitas & ordo poposce-
rit,

ANNO
CHRISTI
666.

rit, diuidant: tertia vero subdiaconibus & clericis tribuatur: vt a primiclero, iuxta quod in officio eos præscit esse intentos, ita singulis dispensetur. Similis forma & de parochitanis presbyteris in ecclesiis illis a Deo creditis erit seruanda.

XV.

Si regalis pietas pro salute omnium suarum legum dignata est ponere decreta, cur religio sancta per sancti Concilii ordinem non habeat instituta, quæ omnino debent esse cauenda? Ideoque placuit huic sancto Concilio, vt omnis potestas episcopalis modum suæ ponat iræ; nec pro quolibet excessu cuiuslibet ex familia ecclesiæ aliquod corporis membrorum sua ordinatione præsumat extirpare, aut auferre. Quod si talis emerferit culpa, aduocato iudice ciuitatis, ad examen eius deducatur quod factum fuisse asseritur. Et quia omnino iustum est, vt pontifex sæuissimam non impendat vindictam; quidquid coram iudice verius patuerit, per disciplinæ seueritatem absque turpi decaluatione maneat emendatum, & ab episcopo suo, aut donatus fidelibus suis maneat, qui malum aliquid, quod leges grauitur damnant, admisit; aut *abien-

*fort.abi-
gendi

di eum episcopus, si voluerit, licentiam habebit. Similiter & quia comperimus aliquos presbyteros ægritudine accedente familiæ ecclesiæ suæ crimen imponere, dicentes ex ea homines aliquos maleficium sibi fecisse, eosque sua potestate torquere, & per multam impietatem detrimentare, & hoc emendari placuit per rectitudinem huius sententiæ. Instituentes igitur decernimus, vt si presbyter talia pati se

dixerit, ad aures hoc sui perducatur episcopi; ipse autem datis bonis hominibus ex latere suo, iudicem hoc iubeat quærere; & si sceleris huius causa fuerit inuenta, ad cognitionem episcopi hoc reducant; & processa ex ore eius sententia, ita malum extirpatum maneat, ne hoc quisquam alius facere præsumat. Si quis sententiæ huius ordinem non obseruauerit, excommunicationis sententia feriendus erit, & a clero abiiciendus.

XVI.

Bene disposuit diuina gratia, quidquid vnaquæque ecclesia a fidelibus collatum est, habeat. Prius quippe Canonibus erat decretum, ut episcopus de parochitanis ecclesiis tertiam sequeretur, cui sua plenissime^a sufficere possunt. Placuit huic sancto Concilio, ut nullus prouinciæ Lusitaniæ episcopus sententiæ huius terminum excedat, nec a qualibet parochitana ecclesia tertiam auferre præsumat: sed quidquid exinde consequi potuerat, totum in reparationem ipsarum basilicarum proficiat. Omnes vero supradicti presbyteri, qui virtutem habuerint, episcopo suo placitum faciant, ut reparare ecclesias sibi commissas intendant. Quod si facere distulerint, ab episcopo suo districti, ecclesias sibi creditas (ut ratio permittit) digne reparent. Ecclesiæ tamen, quæ mundiales res nullas habent, sollicitudine, intentione, & dispositione episcopali (ut ratio permiserit) habeant reparationem.

XVII.

Quia per diuinam gratiam in sancta Dei ecclesia episcopalis ordinatur potestas, dignum est,

vt sicut honore & bonitate summus habetur in vita, ita post mortem detractio de eo sit nulla. Huius rei causa hanc sententiā protulit, & per omnia iubet esse firmam congregatio nostra. Instituentes igitur decernimus, vt nullus subiectus decedentem detrahat episcopum, nullus de eo deroget, nec malum quidquam loquatur. Si quis talia deinceps facere præsumperit; si presbyter fuerit, tribus mensibus ab episcopo suo sub pœnitentia religatus maneat; si diaconus, quinque; si subdiaconus, aut clericus, vel quilibet religiosus de maiori gradu, (quia constat ex his iam aliquos per bonam actionem esse venerandos) nouem; si minimi fuerint, qui leui corde sint, minimæque adhuc personæ, quinquagenis flagellis iussione feriantur episcopi: quod si laicus, quamuis ingenuus, in domo ecclesiæ tamen nutritus, & ab ecclesiæ rebus, dignitatis gratia præditus, iuxta quod dignitas eius exegerit, pro tali excessu excommunicationis sententia feriendus erit: si vero de familia ecclesiæ fuerit quisque, (quia & in his discretionis est gradus) si maior fuerit, qui dignitate polleat, sex mensibus ab episcopo suo excommunicatus maneat: inferior tamen, aut minima persona, disciplinam mereatur, iuxta quod episcopi sui processerit sententia. Dignum est etenim, vt cui in vita honor fuit impensus, post mortem detractio subtrahatur stimulus.

XVIII.

Quidquid vnanimiter digne disponitur in sancta Dei ecclesia, necessarium est vt a parochitanis presbyteris custoditum maneat. Sunt enim

Sic decretū
Conc. Tol.
IX. cap. 11.

nonnulli, qui ecclesiarum suarum res ad plenitudinem habent, & sollicitudo illis nulla est habendi clericos, cum quibus omnipotenti Deo laudum debita persoluant officia. Proinde instituit hæc sancta Synodus, ut omnes parochitani presbyteri, iuxta ut in rebus sibi a Deo creditis sentiunt habere virtutem, de ecclesiæ suæ familia clericos sibi faciant: quos per bonam voluntatem ita nutriant, ut & officium sanctum digne peragant, & ad seruitium suum aptos eos habeant. Hi etiam victum & vestitum dispensatione presbyteri merebuntur, & domino & presbytero suo, atque utilitati ecclesiæ fideles esse debent. Quod si inutiles apparuerint, ut culpa patuerit, correptione disciplinæ feriantur. Si quis presbyterorum hanc sententiam minime custodierit, & non adimpleuerit, ab episcopo suo corrigatur: ut plenissime custodiat, quod digne iubetur.

XIX.

Vide Conc.
Tol. XVI.
cap. 5.

In parochiis multæ sunt ecclesiæ constitutæ, quæ a fidelibus factæ, aut paucum, aut nihil de rebus videntur habere. Sacerdotali ergo decreto presbytero vni plures extant commissæ, unde cauendum est, ne occurrente paupertate, ordo ibidem non impleantur Missæ. Proinde salubri deliberatione censemus, ut pro singulis quibusque ecclesiis, in quibus presbyter iussus fuerit per sui episcopi ordinationem præesse, pro singulis diebus dominicis sacrificium Deo procuret offerre; & eorum nomina a quibus eas ecclesias constat esse constructas, vel qui aliquid his sanctis ecclesiis videntur aut visi sunt con-

ii nni

Conc. Tol. 17.

tulisse, si viuentes in corpore sunt, ante altare recitentur tempore Missæ, quod si ab hac decesserunt aut discesserint luce, nomina eorum cum defunctis fidelibus recitentur suo in ordine. Si quis hanc institutionem presbyter implere neglexerit, dum talis causa per quemlibet ad aures sui episcopi peruenit, presbyter ille excommunicationis sententia feriendus erit.

XX.

In priorum Canonum ordine institutum manet qualiter episcopi de familia ecclesiæ liberos debeant facere. Multi etenim sacerdotes, prout illis concessit diuina gratia, habent vnde canonicum ordinem impleant, & sic liberos faciant: & sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & sic liberos facere præsumunt. Tales enim liberos regula canonica esse non iubet stabilitos. Contingere etenim solet, vt postquam manumissor eorum ab hac discesserit luce, talis occurrat successor, qui aut ecclesiæ familiam minime quærat, aut per bonam voluntatem, vel negligentiam, hi, a quo nihil ecclesiæ offerente liberi facti sunt, longo pro tempore liberos se esse defendant, atque eas libertates ita abscondunt, vt pro hoc quærenti episcopo laborem faciant. Talium si sit voluntas, licentia conceditur nulla: quia non potuerunt, neque a seruitio ecclesiæ vnquam discedunt, & pro his rebus in libertate permanere non potuerunt. Sanctorum Canonum non abiicienda sunt instituta: atque his quæ implenda esse oportet addimus noua. Placuit huic sanctæ Synodo, vt quisquis digne iuxta cano-

nicam regulam libertus fuerit factus, in libertate maneat, & a patrocínio ecclesiæ ipse aut posteritas eius nunquam discedat. Quisquis vero non ut ordo canonicus poscit libertus fuerit factus, quamvis prolixitas temporis in scripturæ suæ textu inueniatur, quia a seruitio ecclesiæ nunquam visus est accessisse, & canonica sententia rescindi iubet talem libertatem, ut ille & posteritas eius omnis in seruitio maneat sanctæ ecclesiæ, cui debiti manent per veram originem. Illos vero per omnia stabilitos in libertate esse instituimus, qui ab his episcopis liberi sunt, vel fuerint facti, qui de suo bona plurima sanctæ ecclesiæ, in qua præsident, per suæ scripturæ textum cognoscuntur contulisse. Et hi quamlibet iubeantur esse stabiles, nullo modo rescindi sunt a patrocínio sanctæ ecclesiæ. Quod si contigerit eos, eorumque filios personis ingenuis esse coniunctos, & quandoque eorum posteritas patrocinium ecclesiæ voluerit despicere, ex cuius familia per veram originem constat eos genitos esse; si ex his libertis trahunt originem, qui iuxta canonicam sententiam iubentur esse stabiles, & dignitatis suæ nomen teneant, & ecclesiæ patrocinium nunquam amittant. Certe si ex his inuenti fuerint originem trahere, quos canonicæ regulæ non iubent libertos esse, quamlibet post longa tempora, dummodo origine firmata, reducendi tamen sunt ad sanctæ ecclesiæ, cui pertinent, iura. Liberti tamen ex familia ecclesiæ facti, & posteritas quæ ex his est procreata; si libertatem suam, vel parentum suorum inuenti fuerint celasse, aut abscondere, & tem-

ANNO
CHRISTI
666.

pore, quo ab episcopo fuerint admoniti, eam præsentare distulerint; dum eorum origo (vt iam diximus) fuerit manifestata per legalem testem ad seruitium ecclesiæ reducantur: & vt episcopo fuerit placitum, ita eos habeat. Hæc forma & in presbyteris seruanda erit, qui cum voluntate episcopi sui, iuxta canonicam regulam de familia suæ ecclesiæ liberos facere voluerint.

XXI.

Non putandum est contra regulam iri canonicam, quando ea instituimus quæ seruari oportet de re ecclesiastica. Quamuis etenim canonicæ sententiæ ordinem habeant quid episcopus pro re ecclesiæ obseruare debeat; opportunum tamen est, vt vbi ab episcopo bonus impenditur profectus, a succedente institutus teneatur modus. Placuit huic sancto Concilio, vt si episcopus ecclesiæ suæ, in qua præsidet, de rebus suis inuentus fuerit plurima contulisse, quidquid amicis suis, seruis, aut libertis, vel quibuscumque personis de ecclesiæ suæ rebus compertus fuerit aliquid donasse; si triplum, aut multo plus patuerit esse, quod conscripsit in nomine ecclesiæ suæ, firmum maneat, quod distribuit in personis, quæ prænotatæ sunt superiori ordine. Nec licebit succedenti episcopo prioris sui irrumpere voluntatem. His etiam si causæ ecclesiasticæ fuerint commissæ, & fideliter prosequentes in rebus ecclesiæ profectum visi fuerint facere, laboris sui consequantur mercedem; ita vt de eo quidquid acquisierint (quia constat eos non sine vtilitate ecclesiæ negotia commissæ peregrisse) de eo, quid-

quid cum fide & bona intentione ad effectum perduxerint, & ad ius ecclesiæ per eos redactum patuerit; de mobili re decimum suum sequantur; pro immobili ab episcopo repensationem dignam accipiant. Et tamen, quæ meruerint ipsi, aut posteritas eorum, vel quibus largiri voluerint, perenniter possideant. Si quis episcoporum contra huius sententiæ ordinem agens irrumpere voluerit quod prior eius fecit, & vocem amittat, & scripturæ quæ facta est pœnam adimpleat: insuper & a cœtu fraterno excommunicatus maneat, vt excessus sui emendet causam.

XXII.

Quia iuuante nos diuina gratia, ea in hoc sancto Concilio peregrimus, quæ ad rectitudinem ecclesiastici ordinis sunt debita, in aliquibus sententiis cauendi modum imposuimus: aliqua tamen, quia singulari ordine non manent constricta, per huius sententiæ decretum instituimus, quod quisque episcoporum, vel presbyterorum, atque in inferiori gradu constituti, debeant metuere. Quisquis huius canonicæ regulæ instituta seruare distulerit, quamlibet maior esse videatur, mediocris vero, aut inferiori gradu constitutum se esse perspexerit, vt causa permiserit, a metropolitano episcopo, cum suis confinitimis, qui supra notatum sententiarum ordinem custodierint, is qui seruare distulerit excommunicatum se euidentissime nouerit.

XXIII.

Postquam fidei nostræ exposuimus credulitatem, & quæ necessaria extiterunt (vt potuimus) digessi-

ANNO
CHRISTI
666.

digessimus per ordinem, Creatori nostro, & Domino, quem credimus trinum in vnitate, & veneramur vnum in Trinitate, Patri & Filio & Spiritui sancto debitas persoluimus laudes: tantæ maiestatis glorificantes nomen; qui dignatus est nobis rectitudinis viam ostendere. Ac deinde serenissimo, ac piissimo, & orthodoxo viro, clementissimo domino Reccesuintho regi gratiæ impēdimus opem; cuius vigilantia, & sæcularia regit cum pietate summa, & ecclesiastica plenius diuinitus sibi sapientia concessa. Ipse enim Dominus, cuius Trinitatem veneramur, & confitemur, & ecclesiæ suæ fidei conferat lucra, & sacerdotibus, ministris, atque omni clero, vt digne illi seruiant, conferat remedia, quæ ipsi sunt placita: clementissimo principi Reccesuintho regi felicem vitam, felicioraque præsentī in sæculo, & futuro post in regno sempiterna concedat gaudia possidenda. Atque id omnibus in se credentibus præstare dignetur; vt, dum sui iudicii manifestare voluerit tempus, omnibus tribuat perenne remedium ipse Dominus & Redemptor noster, qui cum Deo Patre & Spiritu sancto in Trinitate Deus permanet vnus, cui est honor, gloria, virtus & imperium, nunc & in omnia sæcula sæculorum.

* S V B S C R I P T I O N E S.

Proficius Dei miseratione Lusitanæ provinciæ sanctæ Emeritensis ecclesiæ metropolitanæ sedis episcopus hæc gesta synodalia cum confinitimis meis episcopis instituta manu mea subscripsi.

Ego Selua Egiditanæ ciuitatis ecclesiæ episcopus pertinens ad metropolim Emeritensem hæc instituta cum archiepiscopo meo Proficio a nobis definita subscripsi.

Adeodatus in Christi nomine sanctæ Pacensis ecclesiæ episcopus similiter subscripsi.

Concil. Tom. 15.

O o o

Asphalius in Christi nomine sanctæ Abelenſis eccleſiæ episcopus ſimiliter ſubſcripſi. ANNO CHRISTI 666.

Theodericus in Christi nomine sanctæ Olyſipponenſis eccleſiæ episcopus ſimiliter ſubſcripſi.

Theodiſclſus Dei miſericordia episcopus sanctæ eccleſiæ Lamecenſis ſimiliter ſubſcripſi.

Iuſtus Dei miſeratione sanctæ Salmanticensis eccleſiæ episcopus ſimiliter ſubſcripſi.

Cantaber Dei gratia episcopus sanctæ eccleſiæ Coimbrienſis ſimiliter ſubſcripſi.

Donatus in Christi nomine episcopus sanctæ eccleſiæ Caurienſis ſimiliter ſubſcripſi.

Exarnus Dei miſericordia episcopus sanctæ eccleſiæ Oxonobenſis ſimiliter ſubſcripſi.

Petrus Dei miſericordia Elborensis eccleſiæ episcopus ſimiliter ſubſcripſi.

Aluarius indignus sanctæ Calabrienſis eccleſiæ episcopus ſubſcripſi.

NOTÆ GARSIAE LOAISÆ.

Emerita
vrbs quæ?

* *Vrbem Emeritenſem.*] Emerita Luſitaniæ provinciæ vrbs nobilis a Romanis dicta Auguſta Emerita, colonia Romanorum. In nummo Auguſti ſic eſt: CÆSAR AVGVSTVS PONT. MAX. IMP. Ex altera parte: AVGVSTA EMERITA COL. Similiter ex inſcriptione lapidis, qui eſt Tarracone:

IMP. CÆSAR VESPASIANVS AVG. PONT. MAX.
TRIB. POT. II. IMP. VII. COS. III. DES. IV.
P. P. VIAM A CAPARA AD EMERITAM AVG. VſQ.
IMPENSA SVA RESTITVIT.

Eſt etiam regis Recceſuinthi nummus cum hac inſcriptione: RECCESVINTHVS REX: Ex altera parte: EMERITA. PIVS. Sunt qui dicant appellatum Pium ob hoc Concilium Emeritæ coactum. De ea Plinius, Strabo, Mela, & ceteri recentiores. Hodie ruinæ docent fuiſſe nobiliſſimam coloniam: nulli episcopo ſubditur, ſed ordini militiæ diui Iacobi, ſub priore Legionenſi.

Concilium
Emerit.
confirmatur
ab Innocent. III.

^b *Anno 18.*] Conuenit cum noſtra chronologia. Nam anno 687. Recceſuinthus regnum ſuſcepit: deinde 18. Concilium hoc eſt coactum: qui efficiunt 705. annos. Quoniam multum huius Concilii robur & auctoritatem confirmat epiſtola Innocentii III. ad Petrum Compoſtellanum archiepiscopum, quæ inuenitur in regiſtro Romæ excuſo, lib. 2. eam hic ad verbum exſcribendam curauimus. Bracarenſis episcopus dicebat, Concilium Emeritenſe, neque conſtructionem, neque ſenſum, neque latinitatem habere.

PETRO COMPOSTELLANO

ARCHIEPISCOPO.

LICET vnum sit corpus ecclesiæ, in quo Christus est Epistola In-
caput, & vniuersi fideles sunt membra, ille tamen nocent. III.
qui a Christo petra dictus est Petrus, & a Christo capite
vocatus est caput, ipso testante, qui ait: *Tu vocaberis Ce-* Ioan. 1.
phas: quod secundum vnam interpretationem exponitur
caput: quia sicut plenitudo sensuum abundat in capite;
ad cetera vero membra pars aliqua plenitudinis deriuatur,
ita ceteri vocati sunt in partem sollicitudinis, solus
autem Petrus assumptus est in plenitudinem potestatis:
ad quem velut ad caput maiores ecclesiæ causæ non tam
constitutione canonica, quam institutione diuina merito
referuntur. Inter quas illa non minima reputatur,
quæ inter Compostellanam & Bracarensem ecclesias,
super quatuor episcopatibus, videlicet Conimbriensi,
Lamecensi, Viseni, & Egitaniensi, ex delegatione sedis
apostolicæ longo fuit tempore sub diuersis iudicibus
ventilata: quam nos, auctore Domino, te, frater, archiepis-
copo Compostellano, & venerabili fratre nostro Martino Bracaren-
si archiepiscopo, pro definitione huius causæ præsentibus,
exacta diligentia curauimus terminare. Petebas siquidem a dicto
Bracarensi archiepiscopo quatuor præfatos episcopatus; asserens
eos ad Compostellanam ecclesiam iure metropolitico pertinere.
Tuam autem intentionem fundare multipliciter nitebaris,
per priuilegia, per Concilia, per historias, per diuisiones,
per famam, & per sententiam. Volens enim apostolica
sedes Compostellanam ecclesiam, pro reuerentia B. Iacobi apostoli,
cuius venerandum corpus in ea conditum requiescit,
speciali priuilegio decorare, dignitatem Emeriten-
sis metropolis, quæ peccatis exigentibus alongis retro
temporibus vsque nunc barbarica tenetur feritate captiua,
eidem ecclesiæ cum integritate Lusitanix prouinciæ
liberali concessione donauit: sicut priuilegia felicitis
memoriæ Callisti papæ prædecessoris nostri
liquido protestantur; tres de suffraganeis episcopatibus
exprimens nominatim, videlicet Conimbriensem, Salaman-
tensem, & Abulensem, qui soli tunc in confessione

Calixtus
secundus
Burgund.
electus an-
no Domi-
ni 1119.

Concil. Tom. 15.

Ooo ij

Christiani nominis permanebant; ceteros autem generali donatione concludens. Hos autem episcopatus, de quibus quaestio vertebatur, ad Emeritensem pertinuisse metropolim, per Emeritensem nitebaris Concilium demonstrare, in quo duodecim episcopi, qui conuenerant, se omnes esse de Lusitaniae prouincia profitentur, dicentes in primo capitulo: Conuenientibus nobis omnibus Lusitaniae prouinciae episcopis, &c. qui post vniuersa statuta Concilii, omnes cum suo metropolitano subscribunt, tam ex nomine sedium, quam etiam ex nomine personarum. Inter quos Conimbriensis, Egitanien- sis, Lamecensis expresse subscribunt. In octauo quoque capitulo eiusdem Concilii continetur, quod supplicante sanctae memoriae Orontio episcopo, rex Reccesvinthus inductus est, ut reduceret, atque restauraret episcopos huius prouinciae Lusitaniae, ad suae prouinciae nomen, atque Concilium: & sic demum secundum canonicas regulas, decreto synodico, iudicii formula, & suae clementiae confirmatione, ad nomen prouinciae, suamque metropolim sunt reducti. Quibus verbis indubitanter exprimi asserebas, quod hi quatuor episcopatus, qui usque tunc fuerant sub nomine prouinciae Gallaeciae, per sententiam sunt reducti synodicam. Quorum vnus, videlicet ex reductis, exprimitur fuisse Selua Egitanien- sis episcopus, qui est vnus de quatuor quos omnes eadem quaestio apprehendit. Et ad maiorem expressionem, in subscriptionibus post metropolitanum Selua primus cum tali adiectione subscribit: Ego Selua Egitanien- sis episcopus pertinens ad metropolim Emeritensem vna cum archiepiscopo meo Proficio subscribo. Et quisque sequentium dicit ita: Similiter subscribo; intelligens totum cum verbo; id est, pertinens ad Emeritensem metropolim. Isidorus autem in chronicis de Gothis, titulo de Sueuis, testatur, quod Remismundus ad Lusitaniae transiit, Conimbriam pace deceptam diripit, Vlyxibona quoque ab eo occupatur. Per quod videtur ostendi, quod tam Conimbria quam Vlyxibona consistit in Lusitania. Plinius quoque narrat in libro secundo naturalis historiae, circa finem, quod Durius e maximis Hispaniae fluminibus iuxta Numantiam lapsus, dein Lusitanos a Galloe-

Isidorus in
chronico
Gothorum.

Plinius.

ANNO
CHRISTI
666.

cis difterminat. Per quod aperte monstratur, quod cum quatuor episcopatus prædicti sint vltra Durium, non in Gallœcia, sed in Lusitania sunt prouincia constituti. Diuisiones etiam multas produxisti de locis (vt asseris) non suspectis assumptas, & exhibitas sub testimoniis & sigillis authenticis: quæ connumerant hos quatuor episcopatus inter Emeritenſis ecclesiæ ſuffraganeos, & eosdem ipſi metropoli euidenter assignant. Per testes etiam ab aduerſa parte productos ostendere voluisti, quod publica fama testatur hos episcopatus ad Emeritam spectauisse. Felicis quoque memoriæ Cæleſtinus papa prædeceſſor noſter, cum in minori ordine conſtitutus legationis officio in Hiſpania fungeretur, de hac cauſa cognoscens, pro Compottellana ecclesia contra Bracarenſem ſententiam promulgauit, ſicut per multos testes tu ipſe nixus es eo comprobare. Verum ex aduerſo dictus Bracarenſis archiepiscopus rationes huiusmodi friuolas aſſeuerans, nixus eſt eas multipliciter infirmare; proponens quod priuilegia donationis per ſuppreſſionem veritatis, & falſitatis expreſſionem, a Calliſto papa fuere ſurrepta. Suppreſſum eſt enim verum in illis de duobus præcedentibus priuilegiis, quæ felicis recordationis Paſchalis papa, ſuper redintegratione ipſorum episcopatum conceſſerat in perpetuum eccleſiæ Bracarenſi: de poſſeſſione quoque, quam eo tempore in præſatis episcopatibus eccleſia Bracarenſis habebat; quorum alterum per priuilegia, reliquum vero per testes & inſtrumenta ſufficienter ostendere ſatagebat. Expreſſum autem erat in illis falſum, in eo quod Conimbrienſis episcopatus dicebatur ad Emeritam pertinere; cum idem Bracarenſis multis rationibus aſtruere niteretur, tam Conimbricam, quam tres alios episcopatus ad metropolim reſpicere Bracarenſem. Intantum enim Paſchali papæ, qui priuilegia ſuper redintegratione prædictorum episcopatum eccleſiæ Bracarenſi conceſſit, conſtituiſſe videtur hos episcopatus ad eandem Bracarenſem eccleſiam pertinere, quod ipſe in literis quas direxit Gunſaluo Conimbrienſi episcopo, manifeſte teſtatur, quod conſtat Conimbrienſem eccleſiam in Bracarenſis prouinciæ catalogo contineri. Vnde quia Toletanus archiepiscopus ad mandatū ipſius Conimbrienſem episcopum non reſtitue-

Diuiſiones
ſedium.

Fuit Cæleſtinus III.
Rom. anno
Dom. 1191.

Paſchalis ſecundus, Tuſcus, anno
Domini
1100. tenuit
ſedem.

Concilium
Emeritenſe.Canon 7.
Concilii.Concilium
Tolet. XI.
coactum eſt
era 713. vt
ex manu-
ſcripto con-
ſtat. Emeri-
tenſe era
704.Lucenſe
Concilium.
In eo facta
eſt diuiſio
ſedium Gal-
lœciæ.

rat eccleſiæ Bracarenſi, priuauit ipſum legationis officio: vt Bracarenſis archiepiſcopus liberius in prouincia ſua iuſtitiam exerceret. Emeritenſe vero Concilium non eſſe authenticum multipliciter aſſerebat: tum quia non inuenitur in aliquo authentico libro inter alia Concilia contineri: tum quia nec conſtructionem, nec ſenſum, nec latinitatem in plerisque locis continere probatur: tum etiam, quia contra canonicas ſanctiones, & apoſtolice ſedis primatum, aliquid videtur in eo eſſe ſtatutum contra episcopum qui non venerit ad Concilium; vt videlicet a metropolitano debeat in cella retrudi. Per vndecimum quoque Toletanum Concilium, quod conſtat authenticum, nitebatur illud Emeritenſe Concilium improbare ratione temporis, quod in vtroque reperitur expreſſum, cum ſimul vtrumque ſtare non poſſit: obiiciens contra illud nonnullas alias rationes. Hiſtorias autem inductas ſane, ac veraciter intellectas, nihil ad propoſitum valere dicebat: ſicut & per quaſdam alias hiſtorias oſtendere nitebatur: cum & iudex eccleſiaſticus ad gentiliū præſertim hiſtorias non debeat ſe conuertere, quando per conſtitutiones canonicas, vel ſcripta Romanorum pontificum, aut ſacras auctoritates doctorum eccleſiaſticum poteſt negotium terminare. Diuiſiones etiam, quas pro ſe pars tua induxit, inualidas aſſerebat: tum quia longe plures, & euidentiores diuiſiones pro ſua ſunt parte productæ: tum etiam quod in eodem quaternio, quem contra ſæpè dictum Bracarenſem archiepiſcopum produxiſti, Lucenſe Concilium eſt inuentum: in quo episcopatum Gallœciæ fuit facta diuiſio, per quam episcopatus de quibus agitur ad Gallœciam prouinciā pertinere monſtrantur. Famam vero dicebat contra ſe nullatenus eſſe probatam: ſed nec ſententiam præfati legati alicuius fuiſſe momenti, cum in ſcriptis non inueniatur fuiſſe redacta, quamuis ſuper tãto dicatur negotio fuiſſe prolata: vnde nec nomen habere meretur. Nec obſtat ſi forte dicatur, quod fuerit amiſſa: quia qui caſum allegat, debet caſum probare. Teſtes autem qui de ipſa loquuntur ſententia, inter ſe omnino diſcordant, & in dicto, & in tempore, & in loco. Præterea cum talis ſententia non intelligatur ſuper proprietate fuiſſe prolata: quia præſumi non debet, vt apoſtolice ſedis le-

ANNO
CHRISTI
666.

gatus tam arduum negotium, & difficile, velut indiscussum subito definierit: cum etiam pars tua postea literas apostolicas impetrarit, quibus districte præcipiebatur archiepiscopo Bracarenfi, vt hos episcopatus Compostellano archiepiscopo restitueret, & facta restitutione, si super hoc agere vellet, ordine posset iudiciario experiri, patet quod illa sententia super possessione dumtaxat causa contumaciæ fuit lata, quod ipsi testes magis dicere comprobantur. Vnde cum Bracarenfis ecclesia se postea iudicio præsentauerit, & causa postmodum fuerit ab apostolica sede commissa, mora purgata, talis sententia expirauit. His aliisque rationibus intentionem tuæ partis multipliciter elidere nitebatur. Vnde licet auctore non probante, is qui conuenitur, etsi nihil præstiterit, absoluitur: ad ostendendam tamen euidentius suæ partis iustitiam, hos episcopatus ad Bracarensem metropolim pertinere satagebat ostendere, per priuilegia videlicet, & Concilia, confessiones, & diuisiones, præscriptiones, & instrumenta. Si enim priuilegia priuilegiis conferantur, sua dicebat priuilegia debere præferri, cum & plura sint numero decem, videlicet Romanorū pontificum; inter quæ post tria priuilegia Paschalis secundi, est & priuilegiū Callisti papæ, qui nominatim hos episcopatus redintegravit, & confirmauit ecclesiæ Bracarenfi. Quorum videlicet priuilegiolorum septem sunt redintegrationes, & confirmationes, tria vero sequentia, videlicet Eugenii, Hadriani, & Alexandri sunt etiam concessionibus perpetuæ, per quas totum videtur negotium definiri. In secundo vero Bracarenfi Concilio, de quo non dubitatur quin sit authenticum, continetur expressum, quod episcopi Galloeciæ cum suis metropolitanis ad illud Concilium conuenerunt, & in eorum numeratione isti quatuor continentur, qui post statuta Concilii cum aliis coepiscopis, tam ex nomine personarum, quam ex nomine sedium expresse subscribunt. Vnde liquido patere dicebat, quod & Galloeciæ sunt prouinciæ, & ad metropolim pertinent Bracarensem. Confessus es etiam tu ipse frequenter in iure, quod omnes episcopi, qui primo Bracarenfi Concilio adfuerunt, indubitanter pertinent ad metropolim Bracarensem: sed per quoddam capitulum secundi Concilii Bracarenfis, aperte pro-

Eugenius
tertius Pi-
fanus anno
Domini
1145. Hadria-
nus quar-
tus Anglus
anno Do-
mini 1154.
Alexander
tertius Se-
nenfis anno
Domini
1156. Con-
cilium Bra-
carense II.
habitu
ara 610. an-
no 2. Miro-
nis regis
Sueuorum
Conc. Brac.
I. habitu
ara 599.

Brac. I. coa-
ctū est ara
599. Emeri-
tense ara
704. Vnde
recte con-
numerat,
excludendo
vltimos an-
nos.

batur, quod hi quatuor interfuerunt primo Concilio Bracarenfi, cum ad secundum Concilium Bracarense conuenisse dicantur episcopi, tam ex Lucensi Synodo, quam etiam Bracarenfi: & inter eos qui ex Bracarenfi Synodo conuenisse dicuntur, isti quatuor nominantur. Porro secundum Bracarense Concilium non præcessit Bracarenfis Synodus, nisi prima. Constat ergo quod isti quatuor fuerunt in prima Synodo Bracarenfi. Vnde videtur colligi manifeste, quod isti quatuor, iuxta præmissam confessionem tuam, indubitanter pertinent ad ecclesiam Bracarensem. Scriptura quoque Lucensis Concilii, quæ continetur in libro a tua parte producto, indicat hos quatuor episcopatus, secundum diuisionem quam facis, ad Bracarensem metropolim pertinere: quam etiam diuisionem tres Romani pontifices dicuntur in priuilegiis Bracarenfi ecclesiæ confirmasse. Pluralitatis quoque ratio, secundum quam dicitur, quia præualet sententia plurimorum, diuisiones suas, quæ longe plures sunt numero, præfert diuisionibus partis tuæ. Sed & ratione temporum ei perpetuum silentium imponere nitebatur: cum a primo Bracarenfi Concilio vsque ad Emeritenſe Concilium, per spatium 107. annorum, hos quatuor episcopatus Bracarenſis ecclesia deberet possidere. A tempore quoque Paschalis secundi, qui hos episcopatus redintegrauit ecclesiæ Bracarenſi, vsque ad tempora trium iudicum, quibus hæc causa fuit primo commissa, præscriptionis tempus constat fuisse completum, per quod ecclesia Bracarenſis hos episcopatus iuxta suam assertionem inconcusse possedit. Rescripta quoque Paschalis transmissa Toletano archiepiscopo & episcopo Conimbrienſi, de quibus est superius prælibatum, idipsum (vt asserit) euidenter ostendunt. Porro tu respondebas, quod post latam pro te ab apostolicæ sedis legato sententiam, iam non tenebaris ad has, aut alias rationes, quæ contra rei iudicatæ auctoritatem inducebantur, aliquid respondere: nisi quod sine præiudicio tuo, licet ex abundanti satisfacere sustinebas, asserens possessionem Bracarenſis ecclesiæ per testes non esse probatam, cum quidam testium ad probationem inueniantur inutilis, alii vero probentur mendaces. Literæ quoque Paschalis, quibus eandem possessionem astruere satagebat,

con-

ANNO
CHRISTI
666.

contrarium potius astringere videbantur. Sed & priuilegia Paschalis eiusdem, quæ suæ concessionis priuilegium præcesserunt, in multis reprehensibilia denotabas: primo secundum formam, & in bulla, & in scriptura: secundo iuxta continentiam, & in enumeratione sedium, & in falsitate suggestionum. Persona quoque quæ illa priuilegia, videlicet secundum & tertium, impetrauit, merito suæ prauitatis reddidit illa suspecta. Mauricius scilicet, qui postea fuit hæresiarcha in apostolicam sedem intrusus, qui qualis extiterit, literæ Gelasii papæ missæ ad Viennensem archiepiscopum aperte depingunt. Præterea contra rei iudicatæ auctoritatē impetrata sunt illa rescripta, sicut probatur per Emeritense Concilium: in quo per decretum synodicum, & iudicii formulam, secundum canonicas regulas, illi episcopi videntur fuisse reducti. Postremo dicti legati sententia lata est contra ipsa: quibus, si tunc fuerunt exhibita, derogatum est per sententiam: si autem exhibita non fuerunt, occasione instrumentorum nouiter repertorum auctoritas rei iudicatæ non potest vltius attentari. Tua vero priuilegia multipliciter asserebas omni suspitione carere, quorum veritas constat ex apostolicæ sedis archiuis: in cuius regeſtis fideliter continentur, quæ aduersæ partis priuilegiis comparata, certa debent ratione præferri: quia tua sunt priuilegia donationis certa & absoluta: sua vero sunt priuilegia confirmationis, seu redintegrationis conditionalia tantum & respectiua. Nec oportebat in tuis priuilegiis fieri mentionem suorum præcedentiū: quibus nihil iuris acquirebatur quod istis posset obſistere; cum & alias nullius debeant reputari momenti. Nam inter scripturas quæ parilitatis aliquid habere videntur, scilicet in literis commissoriis, inuenitur hoc obseruari. Secundum vero Bracarenſe Concilium, quod in superficie tantū dicebas tibi posse aliquatenus obuiare, fideliter intellectum asserebas tibi nequaquam obſistere: cum illa verba quibus episcopi Galloeciæ dicebantur ad aliud Conciliū conuenisse, notarii tantū seu compilatoris extiterint, quæ non habent auctoritatē Concilii; cum in toto Cōcilio nihil inueniatur statutū vel factū omnino, quod ad recognitionē pertineat, vt isti sint de Galloeciā, vel ad metropolitanum Galloeciæ quoquo modo pertineant. Respōdebas etiam aliter, quod

Mauricius
Gallus Bra-
carensis epi-
scopus.

Narbonen-
sis ecclesia
non subie-
cta Tol.
metropoli.

quia rex Gallœciæ, vt ex veteribus constare dicebas histo-
riis, occupauerat de prouincia Lusitaniæ has quatuor ciui-
tates, ad eas sui regni nomen extenderat: vt per quamdam
æquiocationem totum etiam regnū Gallœciæ diceretur:
& ita non secundum limitationem prouinciæ, sed secundū
occupationem regni, dicti sunt illi episcopi de Gallœcia.
Quod inde maxime comprobari dicebas, quia postquā illa
regnorū scissura, quæ huic nominationi causā præstiterat,
est sublata, reductæ sunt hæ ciuitates ad suæ nomen prouin-
ciæ, vt iam non Gallœciæ, sed Lusitaniæ nominentur: sicut
aperte probari dicebas ex sequenti postea Emeritēsi Con-
cilio, in quo dicuntur ad prouinciæ suæ nomen reducti.
Nec ex eo probantur ad Bracarense metropolim pertine-
re, quia interfuerunt Concilio Bracarensi vel etiam sub-
scripserunt: cum constet Narbonensem per multa tem-
pora venisse ad Concilia Toletana; nec tamen Toleta-
na metropolis aliquid iuris habuit in ecclesia Narbonensi,
sed mandato regum illa fiebant: quod magis violentum
quam iustum præsumitur extitisse. Prædictam vero con-
fessionem, qua recognouisti in iure omnes episcopos qui
interfuerunt primo Concilio Bracarensi indubitanter ad
Bracarensem metropolim pertinere, in nullo tibi posse
præiudicare dicebas: quia siue Concilium intelligantur
personæ, siue statuta, stare non potest quod ad secundum
Bracarense Concilium episcopi tam de Lucensi quam de
Bracarensi Concilio conuenissent: sed per illam enor-
mitatem, quæ statuta fuit in suo Lucensi Concilio, manda-
uerat rex, propter dilationem prouinciæ, vt sex episcopa-
tuum sui regni pontifices facerent Concilium apud Lu-
cum, & sex alii apud Bracaram, & ideo dicebantur sex
ad vnum Concilium, & sex ad aliud pertinere; & de vtro-
que Concilio apud Bracaram, quasi de vtraque Concilii
assignatione venisse. Cuiusmodi significationem nominis
approbari dicebas ex epistola quam Martinus Bracarensis
archiepiscopus ex certa sciētia dirigit ad episcopos Lucen-
sis Concilii: non quod tunc celebraretur ibi id Concilium,
cum idem Martinus legatur illi Concilio adfuisse: sed ad
episcopos, qui tenebātur ex prædicto regis mandato, tem-
poribus suis illuc ad Concilium conuenire. Emeritenſe ve-
ro Concilium authenticum esse multis rationibus astrue-

ANNO
CHRISTI
666.

bas: tum quia cum aliis Conciliis continetur in libro qui corpus Canonum appellatur, quem Alexander papa per interlocutionem authenticum approbavit: tum quia de ipso Concilio sumptum est illud capitulū: Priscis quidem Canonibus, quod continetur in corpore decretorum. Vnde respondens ad rationes præmissas, quæ contra hoc Concilium sunt obiectæ, omnes quasi friuolas ostendere nitentur. Diuisiones autem, quæ pro Bracarense ecclesia sunt productæ, omnes de locis sibi subiectis, & ideo suspectis proponebas assumptas; in quorum armaria, propter hanc causam facile potuerunt corruptæ submitti. Tuæ vero diuisiones omnes sunt secundum statum antiquum, vel de locis non tibi, sed sibi subiectis assumptæ. Vnde amplius illis contra se credi debet, vel de remotis prouinciis, apud quas non extitit causa corruptionis, vel suspicionis prædicta: quas etiam protulisti sub testimoniis & sigillis authenticis, quibus & Canones & veteres scripturas concordare dicebas. Præscriptiones autem, ex quibus etiam aduersus verum dominum competit actio; ne dum, quod exceptio competat præsidētibus, multis rationibus annullabas, asserens quod Bracarense ecclesia in prædictis episcopatibus nullam possessionem obtinuit, & ideo nihil in eis omnino præscripsit. Deinde si possessionē aliquam habuisset, sententia quæ super his lata probatur, ex Emeriten- si Concilio vim præcedētis præscriptionis penitus vacuas- set. Sequentis vero præscriptionis effectum præfati legati sententia penitus interrupit. Ipse vero archiepiscopus Bracarense contra reductionem episcoporum, quæ dicitur in Emeriten- si Concilio decreto synodico, & iudicii formula facta fuisse, multipliciter allegabat. Primo quia Synodus illa, cuius auctoritate dicitur facta fuisse reductio, nequaquam apparet, nec scitur a quibus, vel ubi, vel quando, vel quare fuerit celebrata; vtrum generalis, an prouincialis extiterit: & vtrum auctoritate Romani pontificis, an alicuius tantum archiepiscopi fuerit ordinata. Deinde si mentio fiat in aliquo documento de alio, nihil ex secundo probabitur documento, nisi & primum, de quo mentio facta fuerat, proferatur. Præterea cum secundū Concilium Bracarense præcesserit Emeritense Concilium, & celebrius habeatur; vt de quo plura sunt assumpta capitula, in corpore decre-

33. q. 2. cap.
Hoc ipsum:
ex Isidoro
ad Masso-
nem episco-
pum.

torum, patet profecto quod illud debet isti præferri: nec illi per istud potest in aliquo derogari, sicut cautum habetur in Canone: quia quoties in gestis Conciliorum discors sententia inuenitur, illud est præferendum, cuius antiquior & potior extat auctoritas. Rursus non probantur ullatenus isti quatuor episcopi fuisse reducti, sed de solo Selua Egitanienſi episcopo dicitur, quod vnus fuerit de reductis: & ipse solus in subscriptione profitetur expresse, se ad Emeritenſem metropolim pertinere: quamuis & ipse Selua Egitanienſis episcopus non intelligatur vnus de reductis ad Emeritanam metropolim, sed potius ad diœcesim propriã, sicut ex eodem capitulo Emeritenſis Concilii comprobari dicebat; in quo de illo dicitur, quod ad debitam diœcesim rediit. Cum igitur Synodus illa minime proferatur, cuius iudicio & decreto in Emeritenſi Concilio dicuntur reducti, patet quod illa reductio per Emeritenſe Concilium non probatur. Ad hæc respondebas, quod maior est auctoritas approbati Concilii, quam vnus solummodo documentum: & ideo dubitari non debet, quin verum sit quod asseritur ab episcopis in Concilio congregatis: a quibus asseritur illa reductio facta fuisse decreto synodico, iudicii formula, secundum canonicas regulas: sicut & dicitur in primo Concilio Bracarenſi quod Theoribius notarius a papa Leone ad Synodum Galloeciæ missus fuit: nec tamen illa Synodus inuenitur. Et in primo Concilio Toletano mentio fit de statutis Lusitanorum episcoporum, & tamen non inuenitur Synodus, in qua illa fuerint constituta. Moyses quoque in libro Numeri mentionem facit de libro bellorum Domini, qui tamen nusquam apparet, & tamen creditur ita fuisse, sicut Moyses narrat in illo volumine contineri. Auctoritas autem alicuius Concilii non ex eo solo maior existit, quod extat antiquior, sed quod potior. Alioquin Bracarenſe Concilium Lateranenſi Concilio præferretur: sed illorum duorum Conciliorum par extat auctoritas: cum prouinciale fuerit vtrumque, & ambo dicantur pariter ab apostolica sede recepta. Cum autem inter episcopos Emeritenſis Concilii tantum hi quatuor inueniantur inter episcopos Galloeciæ nominati, sicut dicitur in secundo Concilio Bracarenſi, patet quod de his quatuor debet intelligi, quod ad nomē pro-

ANNO
CHRISTI
666.

uincia sunt reducti: quia non possunt intelligi fuisse reducti, nisi qui fuerunt abducti. Vnde facta reductione in III. Concilio Bracarensi quod secutum est Emeritense Concilium, nullum istorum quatuor legitur extitisse. Postquam igitur hæc, & alia fuerunt vtrimque prudenter ac subtiliter allegata, quorum multa propter prolixitatem superfluum in hac pagina prætermisimus annotare, partes ad amicabilem compositionem induximus diligenter: quæ tandem per Dei gratiam, nostra solitudine mediante, ad hanc compositionis formam libera voluntate venerunt: ut de quatuor prædictis episcopatibus duo assignarentur Compostellanæ metropoli, & duo relinquerentur metropoli Bracarensi. Nos autem habito super hoc cum fratribus nostris diligenti tractatu, compositionem ipsam duximus approbandam, intelligentes eam æquitati canonica concordare. Cum enim Visensis episcopus cum episcopis Gallæciæ interfuerit secundo Concilio Bracarensi, & Emeritensi Concilio non adfuerit, in quo plenus suffraganeorum numerus Emeritensis metropolis legitur adfuisse: unde nec potest vnus de reductis intelligi: cum etiam inter alios suffraganeos Bracarensis ecclesiæ in suis priuilegiis numeretur, in priuilegiis autem Compostellanæ ecclesiæ Visensis episcopus nullatenus habeatur, sæpe dictum archiepiscopum Bracarensem, nomine Bracarensis ecclesiæ, ab impetitione tua nomine Compostellanæ ecclesiæ super eodem episcopatu duximus absoluendum; tibi super hoc perpetuum silentium imponentes. Lamecensis autem, & Egitanienensis episcopatus, quos ad Emeritensem pertinuisse metropolim certis didicimus rationibus, & validis argumentis, de consilio fratrum nostrorum adiudicauimus Compostellanæ metropoli; ipsum Bracarensem archiepiscopum super illis nomine Bracarensis ecclesiæ condemnantes: episcopatum autem Conimbriensem, licet eisdem rationibus cognouerimus ad Emeritensem spectauisse, quia tamen Iriensis episcopatus auctoritate sedis apostolicæ substractus est ecclesiæ Bracarensi, & sede mutata pro beati Iacobi reuerentia, totus concessus est Compostellanæ, in recompensationem ipsi archiepiscopo, & ecclesiæ Bracarensi concessimus perpetuo retinendum. Intantum autem illa

III. Conc.
Bracarense,
æra 713.

forma compositionis tibi complacuit, quod pro bono pacis liti cessisti, & petitioni renuntiavisti omnino, super duabus ecclesiis, videlicet sancti Fructuosi, & sancti Victoris, & medietate Bracarum cum pertinentiis suis omnibus, de quibus cum aliis fuit facta commissio; refutans quidquid iuris in illis habuisti, vel potuisti habere: renuntians quoque sententiæ, quæ super eis pro Compostellana ecclesia contra Bracarensem fuerat promulgata; super qua coram nobis aliquamdiu fuerat litigatum. Nulli ergo, &c. definitionis, absolutionis, & concessionis, &c. Datum Lateran.

Cap. 2.
Tēpus vespertini officii.

^e *Vespertino tempore.*] De vespertinis officiis, & lucernario (hoc est enim lumen oblatum) vide notam a nobis positam Concil. Tolet. I. cap. 19. Offerebatur vero lumen his verbis, ut a Basilio traditur lib. de Spiritu sancto, cap. 29. *Laudemus Patrem, & Filium, & sanctum Spiritum.* De sono & vespertino officio in breuiario Isidoriano Mixtarabum agitur. Fiebat vespertinum officium post lumen oblatum, ut hic dicitur: unde constat antiquitus vespere post solis occasum ad finem diei decantari solitas. Id innuit Chrysost. hom. 19. ad populum Antioch. & hom. 14. in 1. ad Timoth. *Tertiam* (inquit) *Sextam, Nonam, & vespertinas orationes celebrant,* (loquitur de monachis) *& in quatuor partes diem dispartiti, dum singula partes implentur, & psalmodiis, & hymnis Deum venerantur.* Hæc Chrysostomus: quibus verbis vespertina oratio ultimæ diei parti tribuitur. Idem Augustinus in psal. 29. ad ea verba: *Ad vesperum demorabitur fletus:* affertque illuc Marci 1. *Vespere autem facto, cum occidisset sol, afferebant ad eum omnes male habentes.* Idem Chrysologus sermone 74. & 75.

Cap. 2.
Sonus quid.

^d *Quam sonum.*] Isidorus in regula monachorum, quam apud me habeo manuscriptā, cap. 6. de officio sic habet: *In vespertinis officiis, primo lucernarium, deinde psalmi duo, responsorius unus, & laudes, hymnus, atque oratio dicenda est. Post vespertinum autem, congregatis fratribus, oportet vel aliquid meditari, vel de aliquibus diuina lectionis questionibus disputare, conferendo pie & salubriter, tantumque meditando, disputandoque immorari, quoadusque completorii tempus possit occurrere.* Illud quod ab Isidoro vocatur laudes, est sonus. Id clare constat ex breuiario Isidoriano, quod Mozarabum dicitur: ubi in regula de vespertino officio sic dicitur: *Dies siue sit festiualis, siue priuata, semper hora incipiunt a vespertinis ante diem: & principium fit per inuocationem Iesu Christi, oratione dominica precedente, submissa voce dicendo: Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster. Et alta voce: In nomine Domini nostri Iesu Christi, lumen cum pace, hoc est, lumen oblatum. Respondetur a circumstantibus: Deo gratias. Et presbyter dicit: Dominus sit semper vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Et ordo vesperorum, siue sit festum, siue non, sequitur per hunc modum.*

ANNO
CHRISTI
666.

Primo dicitur psalmus, siue vespertinum, quod idem est: quo finito, presbyter dicit, Dominus sit semper vobiscum. Respondetur: Et cum spiritu tuo. Statim dicitur sonus, si sit festum, eo quod dies ferialis caret sono; nisi in tempore resurrectionis propter solennitatem dicitur. Hæc regula. Sonus est: Venite exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro. Vers. Preoccupemus faciem Dei in confessione, & in psalmis iubilemus Deo. Forte dictus, quia sonora voce decantabatur.

^c *Per bonam dispositionem.] Sic statutum est Conc. Tolet. XVI. cap. 8. ut Missæ per totam Hispaniam pro rege eiusque filiis quotidie celebrentur, nisi in die passionis Domini. Orare pro regibus antiquissimum ecclesiæ institutum est, ex illo Pauli I. ad Timoth. cap. 2. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt: ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Inde ecclesiæ mos est ab apostolis acceptus, in sacrificio corporis & sanguinis Christi, pro regibus indefinenter orare. Id tradit Clemens lib. 8. constit. cap. 12. Hunc morem probat Chrysost. in superiorem locum Pauli, & in liturgia Basilii dicitur: Memento, Domine, piissimi & fidelissimi imperatoris. Idem Ambros. lib. 4. de sacram. cap. 4. & Arnobius lib. 4. aduersus gentes. Bonifacius papa epist. ad Honorium: in Concilio Rhemenfi, Can. 4. idem.*

Cap. 3. In
Missæ pro
regibus est
orandum.

^f *Placitum.] De placito superius diximus Concilio Toletano II. cap. 10. ubi dicitur, quod unusquisque qui ad ecclesiasticos ordines est accessurus, non ante honoris consecrationem accipiat, quam placiti sui innodatione promittat, se in fide catholica sincera cordis deuotione custodienda iuste semper & pie victurum, & in nullis operibus suis canonicis regulis contradicendum, debitumque per omnia honorem, atque obsequii reuerentiam præminenti sibi impensurum. Vide etiam Concilium Tolet. IV. cap. 26. & Concil. Trident. sess. 24. cap. 12. & sess. 25. cap. 2.*

Cap. 4.
Placitum
quid.

^g *Per metropolitani voluntatem.] Metropolitani munus est ad Concilium episcopos vocare per epistolas: de quibus dicitur Concil. Tarraconen. cap. 6. & 13. Epistole tales per fratres a metropolitano sunt dirigende, ut non solum a cathedralibus ecclesiæ presbyteris, verum etiam de diocesanis ad Concilium trahant, & aliquos de filiis ecclesiæ secularibus secum adducere debeant. Concil. Mileuit. cap. 9. & infra cap. 7. & in septima Synodo cap. Quoniam. Habetur dist. 18. & Concilio Agathensi Can. 35. Si episcopus metropolitanus, &c. & in Martini excerptis, cap. 18.*

Cap. 5.
Metropoli-
tani quod
munus.

^h *Teneri ab infirmitate.] Infirmitas, aut regia iussio excusat episcopum, ut Concilio prouinciali non adsit. Tridentina Synodus etiam eos exceperit, quibus cum periculo imminenti transfretandum esset. Infirmitate episcopus excusatur Concil. Laod. Can. 40. & habetur dist. 18. cap. Non oportet, & Concil. Cal. cap. 19. actionis decimæ quintæ. Concilio etiam Tarraconensi cap. 6. excusatur episcopus graui necessitate implicatus. Propter ætatem etiam excusatur, ex*

Cap. 5.
Episcopi
infirmi non
tenentur ad
Concilium
venire.

Concil. Carthaginensi V. cap. 10. *Placuit vt quotiescumque congregandum est Concilium, episcopi qui neque etate, neque aegritudine, neque alia grauiori necessitate impediuntur, competenter occurrant.*

Cap. 5.
Diaconi nō
possunt esse
vicarii epi-
scoporum.

ⁱ *Diaconum ad suam personam dirigat.*] Eo quod Concilio Nicæno Can. 20. apud Rufinum lib. 10. hist. eccles. cap. 6. scriptum est: *Ne diaconi presbyteris præferantur, nec sedeant in consessu presbyterorum, aut illis presentibus eucharistiam diuidant.* Apud Gratianum Can. Peruenit. dist. 93. Concil. Arelat. II. Can. 15. *In secretario diacono inter presbyteros sedere non liceat, vel corpus Christi presente presbytero tradere non presumat.* De hac re Thom. 3. p. quæst. 82. art. 3. Vnde hic cauetur ne vicarii episcoporum esse debeant: quia non possunt in Concilio inter presbyteros a tergo episcoporum sedere. In Conciliis tamen Toletanis diaconi vicem episcoporum gerentes pro iis subscribunt: vt quinto Petrus agens vicem episcopi sui Antonii, in sexto Vvamba diaconus, in septimo Clemens, Ambrosius, & Aquila diaconi: sicque in aliis alii.

Cap. 6.
Quoties
Concilia in
anno cele-
brari de-
beant.

^k *Pro diebus festis.*] Sic constitutum est Concil. Tolet. XIII. cap. 8. vt admonente metropolitano, pro festiuitatibus summis, pascha scilicet, pentecoste, & natiuitate Domini celebrandis, siue pro causarum negotiis, seu pro pontificibus consecrandis, vel pro quibuscumque ordinationibus principis venire non contemnant; excepta ineuitabili necessitate infirmitatis, quæ testibus possit comprobari.

Cap. 7.

^l *Semel in anno fieri Concilium.*] Concil. Nicæn. cap. 5. ex historia Rufini presbyteri, vt per singulos annos in quibuscumque prouinciis bis Concilia celebrentur, vnum ante quadagesimam paschæ, secundum circa tempus autumnii. Postea idem Can. 38. apostol. Semel quarta septimana pentecostes: secundo vero 12. die mensis Hyperberetæi, id est, iuxta Romanos, quarto Idus Octobris. Postea id temperatum est, vt semel in anno: demum vt vnoquoque triennio Concilia prouincialia celebrentur, ex constitutione œcumenica Tridentini Concilii.

Cap. 8.
Orontius
quis.

^m *Viro Orontio episcopo.*] Orontius fuit Emeritensis episcopus: interfuit VI. VII. & VIII. Conciliis Toletanis, ab æra 676. vsque ad VIII. Toletanum actum sub Reccesuintho, æra 691. Ab Innocentio papa sanctæ memoriæ Orontius dicitur.

Cap. 10.
Archipre-
sbyteri offi-
cium.

ⁿ *Archipresbyterum.*] De horum officio agitur lib. 1. decret. Archipresbyter & primicerius archidiacono subduntur, vt constat de officio archidiaconi cap. 1. Vt archipresbyteri. Et de officio primicerii, cap. 1. Vt primicerius. Diximus de archidiacono & primicerio supra. Nam licet archipresbyter ordine sit maior quam archidiaconus, quia tamen inferior est dignitate, archidiaconus ei præfertur. Gloss. in cap. Deliberatione, de officio leg. lib. 6. Dominicus & Alexander in cap. fin. 17. dist.

Cap. 11.
Presbyteri
sæcularibus
se immisce-
re non de-
bent.

^o *Sæculares peragere causas.*] Ne presbyteri causas sæculares inter laicos peragant, cauetur toto titulo decretalium: Ne clerici vel monachi sæcularibus negotiis se immisceant. Sic etiam in Canone apostolorum 80. *Dicimus non oportere episcopum aut presbyterum seipsum*

ANNO
CHRISTI
666.

seipsum publicis administrationibus immittere; sed vacare & commodum se exhibere vsibus ecclesiasticis. Animum igitur induito hoc non facere, aut deponitor: nemo enim potest duobus dominis seruire, iuxta preceptum Domini. Et cap. 82. infra dicitur. Qui retinere voluerit officium Romanum, & functionem sacerdotalem, deponitor. Idem decreto 22. Moguntiaci Concilii sub Carolo Magno, vbi describitur qualis clericorum vita, forma, actus & studium esse debeat. Et Concil. Calched. cap. 3. & 7. interdicitur clericis suscipere causas secularium negotiorum.

*Diebus festis.] Solebant fideles in martyrum vel defunctorum Missis offerre & communicare. Concil. Bracar. I. cap. 9. & Tolet. IV. cap. 32. De diuisione autem bonorum ecclesiasticorum diximus fufe supra. Sed aduerte consuetudinem offertorii antiquam, quæ etiam nunc durat in ecclesia, & inde obtinuit vsus offerendi in Missis, post dictum offertorium, quod ante consecrationem fiebat. Concil. Bracar. II. cap. 2. de oblationibus diuidendis. Archidiaconus collectam pecuniam de communione accipiebat, & episcopo deferrebat, & clericis partes proprias isdem distribuebat. Isidorus epistola ad Leudefredum episcopum Cordubensem, & Canon apostolorum 3. Fabianus papa epistola 3. ad Hilarium, constituit omnibus diebus dominicis, ab omnibus viris & mulieribus oblationem tam panis, quam vini fieri. Idem in Concil. Matisc. Canone 4. Synod. Gangr. Can. 7. & 8. Carpophoriam vocat oblationem ecclesiasticam. Glossarium vocat *ωροσφορα*. Meminit etiam oblationum Tertullianus in apologet. cap. 39. *Modicam* (inquit) *vnusquisque stipem menstrua die, vel cum vellet, etiam si modo vellet, & si modo possit, apponit.* Ex quo loco constat oblationem populi esse ex sua natura voluntariam, ex D. Thom. 2. 2. quæst. 86. art. 1. Tempore Cypriani etiam oblatio erat in vsu, vt constat ex lib. de opere & eleemosyna. Idem Hieronym. epist. ad Heliod. & August. epist. 187. apud Gratianum dist. 90. cap. Oblationes, & 10. quæst. 1. Can. Antiquos. In offerendo seruabatur ordo, vt primum mares, deinde feminae offerrent, vt constat ex ordine Romano de officio Missæ. Fiebat autem oblatio post dictum vel cantatum offertorium; vnde offerenda vocabatur.*

*Sufficere possunt.] Gratianus 10. quæst. 3. sufficere non possunt, legit: quam lectionem probaui ante excusum decretum Gregorianum, ductus testimonio Concil. Tolet. XVI. cap. 5. & habetur 10. quæst. 3. *Tertie quas antiqui Canones de parochiis suis habendas episcopis censuerunt; si eas exigendas crediderint, ab ipsis episcopis diruta ecclesia reparentur: si vero eas maluerint cedere, ab earundem ecclesiarum cultoribus, sub cura & solitudine sui pontificis reparatio eisdem basilicis adhibenda est. Quod si omnes ecclesia aut incolumes fuerint, aut que diruta erant reparata extiterint, secundum antiquorum Canonum instituta, tertias sibi debitas vnusquisque episcopus assequi, si voluerit, facultas sibi omnimodo erit.* Et Concilium Bracarense II. cap. 16. Placuit vt de rebus ecclesiasticis tres æque fiant*

Concil. Tom. 15.

Q99

Cap. 14.
In solen-
nitatibus
martyrum,
& Missis de-
functorum,
fiebat ob-
lationes &
communi-
ones.

Cap. 16.
Gratiani
decretum
emendatur.

portiones, id est, episcopi una, alia clericorum, tertia in recuperatione vel luminariis ecclesie. Et Concil. Tolet. IV. cap. 33. & IX. cap. 6. Vnde tertia semper ecclesiarum reparationi cessit: episcopus vero, cui sua non sufficiebant, eam ad sui sustentationem & honorem episcopalis dignitatis exigebat.

Cap. 19.
In missa fit
commemo-
ratio viu-
orum & de-
functorum.

Eorum nomina.] Quod nomina viuorum & mortuorum citaren-
tur in sacrificio corporis & sanguinis Christi, multis decretis patet.
De qua re diximus Tolet. Concil. XI. cap. 12. Id constat præsertim
ex Innocentio I. epistola 1. ad Decentium episcopum, & Augustino
epistola 137. & Gelasio papa epistola ad Anastasium Augustum, &
Chrysostomo homil. 6. in cap. 2. epist. 1. ad Timotheum, & aliis.
Fundatoribus ecclesiarum multa conceduntur Concil. Tolet. XV.
cap. 2.

Cap. 20.

Libertos debeant facere.] De libertorum seruitute, manumissione,
& aliis, multa traduntur Concil. Tolet. XV. cap. 11. & sequentibus,
& Concil. Hispal. II. cap. 8. de Elisæo ex familia Egabrensis eccle-
siæ, & Concil. Hispal. I. cap. 2.

Subscriptiones.] Subscribunt in hoc Concilio aliqui episcopi qui in
superioribus interfuerunt: vt Adeodatus Pacensis, qui in VIII. To-
let. & Selua Egiditanæ, qui in eodem VIII. Reliqui aliis succeffe-
runt episcopis: vt Asphalius Abelenfis, qui successit Amanungo, in
VIII. Toletan. Aluarius Caliabrienfis Celedonio, in VIII. Tolet.
Cantaber Conimbrienfis successit Siseberto, in VIII. Donatus Cau-
rienfis Ioanni, in VIII. Exarnus Oxonobensis Saturnino, in VIII.
Iustus Salmanticensis Egeredo, in X. Tolet. Proficius Emeritenfis
Orontio, in VIII. Toletan. Petrus Elborensis Abientio, in VIII.
Theodoricus Olyssipponensis Cæsario, in X. Tolet. Theodiscus La-
mecensis Filimiro, in VIII.

Aduertendum etiam æra 704. in prouincia Lusitaniæ vna cum
metropolitana esse duodecim sedes episcopales, nimirum:

Emeritam.	Salmanticam.
Egeditam.	Conimbriam.
Pacem.	Cauriam.
Abelam.	Oxonobam.
Olyssipponem.	Elboram.
Lamecum.	Caliabriam.

VARIÆ LECTIONES FRONTONIS DVCAI SOCIETATIS IESV.

Titulo 8. *De parochiis intentionem.*] qui inter se contentionem de parochiis
habent.

Titulo 10. *Et primicerium in ecclesia.*] primicerium in ecclesia. Primicerii, no-
tariorum & aliorum, passim inter nomina magistratuum Romano-
rum, imperatoribus aut Gothis regibus rerum potentibus in Italia,
occurrit: vnde & ad ecclesiasticas dignitates vox illa traducta, quã
etiamnum ecclesiæ quædam, inter quas Metensis, retinuerunt.

ANNO
CHRISTI
666.

Honorandi & magnificandi.] honor. & munificandi, vide cap. 13. Tirulo 13.
Residentibus Ierusalem.] & residentibus in sancta Ierusalem eccle-

sia, qua in Emeritensi

Reccefuintho.] Reccefuintho orantes diuinam

Gratia fauente.] gratia fauente diuina: quatenus

Patrum regulam.] Patrum regulam, fides qua nobis est tradita, Capitulo 1.

Catholica: quamlibet permultis.] legendum fortasse, quantumlibet
per multa Concilia maneat memorata,

Perueniendi ad aliud.] perueniendi ad illud ratio

Et viuificatorem, ex Patre.] & viuificantem, ex Patre Filioque pro-

cedentem.

Penas aternas.] penas aterni supplicii luet.

Vnum esse in Trinitate, anathema sit.] vnum esse in Trinitate
Deum, anathema sit.

Ingredi fecerit contra.] progredi fecerit contra, vt in titulo capituli 3. Cap. 3.
rex in exercitu progreditur.

Vt salus cunctis.] vnde salus cunctis a Domino tribuatur, & victo-
ria illi ab omnipotenti Domino tribuatur.

Sobrie recteque viuat.] sobrie recteque viuant. Cap. 4.

Iniunctum acceperit aliquid.] iniunctum habuerit aliquid agere, Cap. 5.

Ab eo quem dixerit.] ab eo quem direxit. Hæc est lectio, vt antea di-
xit, Quemcumque ex presbyteris dirigere elegerit.

Seruentur hæc monita. Communi.] seruentur hæc monita communi Cap. 6.
deliberatione.

Teneret diocesem.] teneret ecclesiam. Ita postea partem appellat de Cap. 8.
alterius diocesi, rem de qua agebatur.

Prouincia quisquis episcopus.] prouincia quisque episcopus.

Quietus teneat.] quiete teneat,

Quo ad huius prouincia metropolim.] quod ad huius prouincia metro-
polim reductus est, & ille quod per longum tempus non possedit recepit,
& triginta adhuc non sunt illi impleti anni;

Per suum saionem.] per suum salonem recipiat.

Id instituitur esse seruandum.] id institutum esse seruandum, vt paro-
chias suas.

Qua digne custodiatur.] qua deinde custodiatur

Cap. 9.

Accipiat grate.] accipiat grate:

Archidiaconum & primicerium.] archidiaconum & primicerium, vt Cap. 10.
in Concil. Tolet. VIII. post abbates & archipresbyterum subscripsit
Silicolus primicerius, qui non a prima cera dictus videtur, quod mi-
nus in cera scriptus esset, vt neque dicitur testamentum quod testi-
monium sit mentis, neque vox est coniuncta sed simplex: sed, vt do-
cet Suidas est πρῶτος ἐκ τῶν ὁριζουμένων τῶν ἐκκλησιαστικῶν, qui primus est in or-
dine, forte subdiaconorum, & archipresbyter præest presbyteris,
archidiaconus vero diaconis: vide Can. 14. huius Concilii, vbi le-
gendum primicerius.

Esse: atque id intromissum est.] ad id quod intromissum est, vt dum Cap. 11.
quilibet

Concil. Tom. 15.

Qq ij

- Sententiam visitandi sua.] sententiam visitandi suam parochiam, his potius inferatur iniuria, & moueatur calumnia. Proinde* ANNO CHRISTI 666.
- Cap. 12. *Vt omnes episcopos.] vt omnis episcopus provincia nostra, si voluerit, Maneat per omnia licentia.] maneat illi licentia.*
- Electione, presbyteri ipsius.] electione sub presbyteri ipsius ordinatione Illi ministretur, vt non.] illi ministrent, vt non egeat:*
- Cap. 15. *Qui malum aliquid.] qui malum aliquod, quod leges grauiter damnant, admisit, aut abiiciendi eum Episcopus. Ita paulo post dixit eum esse a clero abiiciendum, non abigendum.*
- Cap. 17. *Pœnitentia religatus.] pœnitentia maneat relegatus. Quia & in his discretionis.] quia & his discretionis adhibendus est gradus.*
- Cap. 18. *Fideles esse debent.] fideles esse debebunt. Correptione disciplina.] correptione disciplina feriantur. Ita paulo post loquitur, ab episcopo suo corrigantur.*
- Cap. 19. *Pro singulis diebus.] per singulos dies dominicos sacrificium Recitentur suo in ordine.] recitentur suo ordine.*
- Cap. 20. *Non potuerunt; neque a seruitio ecclesie.] non potuerunt, nec a seruitio ecclesie vnquam discedere, & pro his rebus Sunt vel fuerint facti.] sunt vel fuerunt facti. Liberos facere voluerint.] liberos facere voluerint.*
- Cap. 21. *Pranotate sunt superiori.] notate sunt per ordinem.*
- Cap. 22. *Quia singulari ordine.] qui singulari ordine non manent constricti.*
- Cap. 23. *Perfoluimus laudes.] perfoluimus grates: tanta maiest. collaudantes. Impendimus opem.] impendimus nomen; Plenius diuinitus sibi.] plenius disponit diuinitus sibi. Nunc & in omnia.] nunc & in secula seculorum. Amen.*

CONCILIVM ROMANVM
IN CAUSA LAPPENSIS EPISCOPI
ANNO CHRISTI DCLXVII. CELEBRATVM.

ANNO
CHRISTI
667.

NOTA.

Causa & acta Concilii describuntur.

^a *Concilium.*] Ioannes Lappensis episcopus in Creta, ab archiepiscopo suo iniuriam passus, appellauit ad sedem apostolicam, & ne interpositam appellationem ipse prosequi posset, inuitus detinebatur. Elapsus tandem venit Romam ad Vitalianum papam, ipsumque obnixe postulauit, atque coniurauit per terribilem aduentum magni Dei Saluatoris nostri Iesu Christi, vt secundum sacratissimos Canones institutaque sanctorum patrum causæ meritum inquireretur, & sententia promulgaretur. Non despexit iustam petitionem appellantis Vitalianus; verum deferens ipsius appellationi hanc Synodum episcoporum collegit, in qua eius causa cognosceretur. Post causæ diligentem inquisitionem & discussionem cognitum fuit ipsum appellantem graui iniuria affectum fuisse; ideoque communi